

Eğitimden mesleğe geçişte mimarların habitusu

*

Hilal Aktaş¹, Gülsüm Çelik², Elyesa Koytak³

Öz

Türkiye’de son yirmi yılda yükseköğretimin genişlemesiyle birçok profesyonel meslek giderek yükselen bir büyüme dalgasına sahne olmaktadır ve fakültede verilen eğitimle mesleğin gerektirdikleri arasında yeni köprüler kurulmaktadır. Bu bağlamda mimarlık mesleği öteden beri yüksek bir toplumsal statü ve itibara sahip olmakla birlikte kendi içinde giderek farklılaşan eğitim ve çalışma örüntülerine sahiptir. Bu araştırma mimarlık mesleği özelinde eğitimden mesleğe geçişin nasıl deneyimlendiğini; bu deneyimler temelinde meslekî yatkınlıkların fakülte yıllarından başlamak üzere nasıl şekillendiğini keşfetmeyi amaçlar. Nitel bir yöntemle dayanan bu çalışmada farklı cinsiyet, yaş, kıdem ve çalışma durumlarından 16 mimarla derinlemesine mülakatlar yapılmış; yapılan mülakatlar gömülü teori yaklaşımına göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda varılan bulgular mimarların habitusunu şekillendiren farklı boyutlara işaret eder: Mimarlık fakülteleri mezunlarına kazandırdıkları avantajlar anlamında kendi aralarında farklılaşmaktadır. Bununla birlikte, fakülte yıllarından mesleğe sarkacak şekilde mesleğin zahmetli, adanma gerektiren, rekabetçi, çok yönlü bir çalışma temposu vardır. Mimarların staj ve ofis deneyimleri de fakülteden mesleğe geçişteki boşluklara işaret eder. Nihayetinde mimarların habitusu diploma prestijiyile tasarım becerisi, yoğun çalışmayla yaratıcılık, sürekli gelişimle rutinleşme gibi gerilimler içerir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, mimarlık eğitimi, mimarlık fakülteleri, tasarım, mimarlık sosyolojisi

Atıf/Cite

Aktaş, H., Çelik, G., & Koytak, E. (2025). Eğitimden mesleğe geçişte mimarların habitusu. *Idealkent*, 49, 151–179. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1630807>

¹ Sorumlu yazar: İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye, ROR: <https://ror.org/02y5xdw18> ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4640-449X> (Sorumlu yazar), E-posta: hilal.aktas@stu.ihu.edu.tr

² İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye, ROR: <https://ror.org/05j1qpr59>, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6668-8724> E-posta: gulsumcelik340@gmail.com

³ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye, ROR: <https://ror.org/05j1qpr59>, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6530-7917> E-Posta: elyesa.koytak@medeniyet.edu.tr

Habitus of architects in transition from education to profession

*

Hilal Aktaş⁴, Gülsüm Çelik⁵, Elyesa Koytak⁶

Abstract

With the expansion of higher education in Turkey in the last two decades, many professions are witnessing a rising wave of growth and new bridges are being built between the education given in faculties and the requirements of the profession. In this context, although the profession of architecture has long enjoyed a high social status and reputation, it has increasingly differentiated patterns of education and work. This research aims to explore how the transition from education to profession is experienced in the architectural profession and how professional predispositions are shaped on the basis of these experiences, starting from the faculty years. In this qualitative research, in-depth interviews were conducted with 16 architects of different gender, age, seniority and working status; the interviews were analysed according to the grounded theory approach. The findings of the analysis point to different dimensions that shape the habitus of architects: Architecture faculties differ among themselves in terms of the advantages they provide to their graduates. However, the profession has a laborious, demanding, competitive, multi-faceted work tempo, which extends from the faculty years to the profession. The internship and office experiences of architects also point to the gaps in the transition from faculty to profession. Ultimately, the habitus of architects includes tensions such as diploma prestige and design skills, hard work and creativity, continuous development and routinisation.

Keywords: Profession of architecture, architectural education, faculty of architecture, design, sociology of architecture

⁴ Corresponding Author: Ibn Haldun University, Institute of Graduate Studies, Sociology Master's Program, Istanbul, Türkiye, ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4640-449X> (Corresponding author)

E-mail: hilal.aktas@stu.ihu.edu.tr

⁵ Istanbul Medeniyet University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Istanbul, Türkiye, ORCID:

<https://orcid.org/0009-0007-6668-8724>

E-mail: gulsumcelik340@gmail.com

⁶ Asst. Prof., Istanbul Medeniyet University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Istanbul, Türkiye, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6530-7917>

E-mail: elyesa.koytak@medeniyet.edu.tr

Giriş

Profesyonel meslekler bütün dünyada çok katmanlı bir dönüşüm içindedir. Hekimlik, avukatlık, mimarlık, mühendislik, akademisyenlik ve benzeri meslekler modern dönemde üniversite sistemi içinde kurumsallaşan eğitim süreçlerine; kanunlar ve meslek örgütleriyle şekillenen ve korunan yasal-bürokratik yapılara; bununla birlikte yüksek gelir, itibar ve statü kazandıran toplumsal konum ve ayrıcalıklara sahip olmakla tanımlanmış ve incelenmiştir (Abbott, 1988; Adams, 2015; Burrage & Torstendahl, 1990; Dent vd., 2016). Ancak yükseköğretimin genişlemesi, uzmanların sunduğu hizmete yönelik toplumsal talebin çeşitlenmesi ve büyümesi, bürokratikleşme ve piyasalaşma gibi son kırk yılın önemli dinamikleri mesleklerin dönüşümüne yol açmaktadır (Evetts, 2011; Hanlon, 1999; Noor-degraaf, 2020; Saks, 2016). Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de profesyonel mesleklerin yapısal bir dönüşümden geçtiği; eğitim süreçlerinden çalışma ilişkilerine, mesleki özerklikten sosyal itibarına kadar birçok boyutta eskiye göre farklılaştığı tespit edilmektedir (Akbaş, 2015; Ergur, 2020; Koytak, 2022; Özkurt, 2018).

Türkiye özelinde meslek olgusunu etkileyen önemli bir dinamik şüphesiz bu mesleklere giriş sürecinde müstakbel meslek mensuplarını yetiştiren yükseköğretim kurumlarının 1990’lardan bu yana sayıca hızla artması, özellikle 2010’lu yıllarda yeni kurulan fakültelerle profesyonel mesleklere hazırlayan eğitim alanının çeşitlenmesidir (Gür vd., 2017; Gür & Yurdakul, 2020). Yükseköğretimin genişlemesi profesyonel mesleklerin yeni kuşaklarının sayıca kalabalık olmasına yol açtığı gibi, meslek piyasalarında hangi yeterlilik ve yetkinliklerin avantaj sağlayacağı noktasında da bir değişimi tetiklemektedir. Eğitimden mesleğe geçiş süreci bir yandan başta mühendislik gibi kalabalık mesleklerde olmak üzere çalışma şartları anlamında yaşanan farklılaşmayı derinleştirirken (Köse & Öncü, 2000), diğer yandan meslek içi yeni tabakalaşma örüntülerini de hazırlamaktadır (Koytak, 2024a; Sunar & Kaya, 2018). Bu noktada, fakülte sürecinde yaşanan eğitim-öğretimin müstakbel meslek mensuplarına ne kazandırdığı; fakülteden meslek hayatına geçişin nasıl deneyimlendiği; hangi sermaye türlerinin ve beceri setlerinin yeni kuşaklar için mesleğe geçişte avantaj veya dezavantaj yarattığı mesleklerin dönüşümünü anlamakta öne çıkan konulardır.

Profesyonel meslekler arasında öne çıkan mimarlık mesleği Türkiye’de öteden beri saygın ve kazançlı bir meslek olagelmıştır; bununla birlikte 2024 sonu itibarıyla aktif 149 mimarlık fakültesinin 121’i 2010 ve sonrasına kurulan yeni fakültelerdir. Bir diğer ifadeyle eğitimden mesleğe geçiş süreci güncel dönemde kritik bir değişime ve genişlemeye sahne olmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmanın cevap aradığı temel problem mimarlık mesleğinde eğitimden istihdama geçiş sürecinin nasıl deneyimlendiği ve mimarlık mesleğinin habitusunun nasıl şekillendiğidir. Bu makale, bu bağlamda eğitimden mesleğe geçişte mimarlık mesleğini ve mesleğin habitusunun nasıl şekillendiğini konu edinmektedir. Bu çalışmada Pierre Bourdieu’nün habitus ve kültürel sermaye kavramları çerçevesinde

mimarlık mesleği incelenmektedir. Mimarlıkta eğitimden mesleğe geçiş süreçlerinin nasıl deneyimlendiğini keşfetmek adına nitel bir metodoloji yürütülmüş; farklı kıdem ve konumlardan 11 mimarlık mezunu ve 5 mimarlık öğrencisiyle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Böylece mimarların nezdinde eğitim ve mesleğe geçiş süreçlerinin hangi anlam, değer ve deneyim biçimlerine sahne olduğu; meslekî habitusunun nasıl şekillendiği ve kültürel sermayenin nasıl etkili olduğu tespit edilmiştir.

Kuramsal Arka Plan ve Kavramsal Çerçeve

Türkiye’de mimarlık mesleğine kuşbakışı bakıldığında dikkati çeken ilk unsur, bu mesleğin dayandığı eğitim alanının, bir diğer ifadeyle mimarlık fakültelerinin son yıllarda hızla büyümesidir. YÖK istatistiklerine göre Türkiye’de aktif halde 149 mimarlık fakültesi vardır (bir kısmı “Güzel Sanatlar ve Mimarlık”, “Mühendislik ve Mimarlık” şeklindedir) ve bunların 98’i devlet, 51’i vakıf üniversitelerinde bulunmaktadır (YÖK, 2024). İlginç olan bu fakültelerin 132’sinin 2000’den bu yana; 121’nin de 2010’dan bu yana kurulmuş olmasıdır. Bir diğer ifadeyle mimarlık fakültelerinin büyük çoğunluğu Türkiye’de yükseköğretim sisteminin üçüncü genişleme dalgasıyla, 2000 öncesinde üniversite kurumunun da olmadığı illerde son on beş yılda kurulmuştur.

Bu genişleme bağlamında mimarlık mesleğine giriş anlamında toplumsal talep düşmemiş; bilakis genişleyerek devam etmiştir. Yakın zamanda yapılan güncel mesleki itibar araştırmasına göre mimarlık toplumdaki itibar puanına göre 133 meslek arasında 12. sıradadır (Sunar, 2020). Mimarlık ikinci bir fakülte olarak da talep gören; maddi kazancı kadar sosyal statüsü ve belli yetenek ve yatkınlıkları açığa çıkarması bakımından da arzulanan bir meslektir (Akça vd., 2018). Ancak mesleğin eğitim alanının genişlemesi, kendi içinde farklılaşmaları da beraberinde getirmiştir. Mimarların mezun oldukları kurumların gelenek ve prestijleri alanda önemli bir kültürel sermaye olarak işlemektedir (Kennedy, 2005). Fakülteler arasındaki farklılaşmanın önemli bir boyutu teknik eğitim, teorik eğitim, mesleki eğitim gibi farklı yaklaşımlar arasındadır. Hızlı bir şekilde büyüyen ve eskiye göre çok sayıda yeni mezunun olduğu bir meslek dünyası olarak mimarlıkta rekabet arttıkça fakülte eğitiminin prestij kadar pratik ve beceri anlamında verdikleri ve veremedikleri de önem kazanmaya başlamıştır.

Daha yakından bakıldığında, yapılan çalışmalar mimarlık mesleğinde yaratıcılık ve tasarımın önemli bir sermaye türü olarak işlediğini tespit etmektedir (Bayhan, 2019; Önal, 2011). Tasarım bir sermaye türü olarak mimarlık mesleğini diğer mesleklerden ayırttığı gibi meslek içerisinde de ofiste tasarım yapmakla şantiye mimarı olmak arasında bir ayrışmaya neden olur. Mimarların tasarım sermayesi sadece mesleki hüner ve yeteneklerine göre değil; sosyal, kültürel ve ekonomik sermayelerine göre şekil alabilmektedir. Mesleğin eğitimi aldığı fakültenin “köklü” veya prestijli olup olmaması tasarım sermayesinin yoğunluğuna ve etki-

sine zemin hazırlar (Bayhan, 2019, ss. 48-53). Mimarlık alanında tasarım sermayesi en yüksek olan, bir diğer ifadeyle “star mimar” olarak görülen mimarlar genellikle kıdemli ve kendi ofisine sahip mimarlardır. Maddi kazanç getirisi yüksek bir işveren çevresi de olan bu grubun aileden meslek veya ofis tevarüs ettiği; hem meslekî yatkınlıklarını hem de mesleğin gerektirdiği ekonomik ve sosyal çevre imkanlarını sıfırdan yaratmadıkları ifade edilmektedir.

Bununla birlikte, mimarların günümüzde sermaye ve piyasa karşısında ürünlerinden ve tasarım süreçlerinden giderek koptukları veya en azından bu ilişkinin aşındığı yönünde eleştiriler artmaktadır (Hüseyin, 2015). Mimarların büyük çoğunluğu, her ne kadar kendilerini ortak mesleki değer, kabul ve alışkanlıklar sahibi kılssa da mimarlık eğitiminin özellikle pratiğe yönelik taraflarının yetersiz olduğunu düşünmektedir (Kennedy, 2005; Onur, 2019). Pratik beceri setlerinin önemli olduğu birçok profesyonel meslekte olduğu gibi mimarlıkta da esasen eğitimin odak noktasını teorik bilgiler kadar, hatta daha fazla pratik hünerin yaparak, kolektif şekilde ve geri-bildirim almak yoluyla gelişmesi oluşturur. Öğrencinin yaparak öğrendiği, deneyime dayanan eğitim şekli en verim alınan eğitim modeli olarak görülmektedir (Erbil, 2008). Dünyada birçok mimarlık fakültesi, Türkiye’de de belli başlı fakülteler seçmeli ders, staj, yarışma, atölye gibi formatlar yoluyla yaparak öğrenmeyi uygulamaktadır. Ancak Türkiye’de staj eğitimi, mesleğin gerektirdiklerine yönelik bir şekilde yapılanmamıştır: Genellikle iki-altı ay arası bir süre şeklinde eğitim içi stajlar yapılmakta olup, stajı düzenleyen herhangi bir meslekî kurum bulunmamaktadır (Nalçakan & Aytuğ, 2023, s. 192). Türkiye’de mesleğe giriş için herhangi bir sınavın gerekmemesinin de etkisiyle eğitimden mesleğe geçişte yetkinleştirme, kontrol ve uzmanlaşma süreçlerinde düzenleme boşlukları dikkat çekmektedir.

Bilhassa genç mimarların meslekte artan rekabet olgusu karşısında kendilerini yetkinleşme anlamında hazır hissetmemesi meseleyi fakülte sürecine taşımaktadır. Bu süreçte dikkat çeken bir gerçeklik de mimarlık eğitiminin yüksek kontenjanlara sahip olmasıdır. Dünyayla karşılaştırıldığında Türkiye’de bazı üniversitelerde mimarlık sınıfları kalabalıktır ve öğretim elemanları başına düşen ders saati fazladır, diğer bilim ve sanat dalları ile ilişkiler kopuk ve yetersizdir, kısıtlı imkanlar nedeniyle yeni teknolojilerin takibi ve eğitime dahil edilmesi zor gerçekleşmektedir (Nalçakan & Polatoğlu, 2008, s. 99). Dolayısıyla Türkiye’de mimarlık eğitimi alanı güçlü ve eski kurumlara sahip olmakla birlikte kendi içinde bazı noktalarda eleştirilere konu olmaktadır. Bununla birlikte, mimarlığın tasarımıyla iç içe bir alan olduğu gibi, mühendislik, sosyoloji, sanat, arkeoloji, tarih ve etikle de sıkı bağları olan bir disiplin olduğu; bu bağların fakültedeki eğitimde verilebilmesi için atölye ve sergi gibi etkileşimli ortamların faydalı olabileceği vurgulanmıştır (Şensoy & Yamaçlı, 2015). Mimarlığın sosyal boyutlarının eğitimin içeriğinde yer bulması ve böylece müstakbel mimarların sadece teknik ve teorik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir meslekî hüner ve yatkınlık kazanması gerektiği ifade edilmektedir.

Mimarlık eğitiminde öğrenci deneyimlerine dair yapılan az sayıda empirik çalışma, buraya kadar aktarılan tespitleri pekiştirecek niteliktedir. Gazi Üniversitesi mimarlık öğrencileriyle yapılan bir araştırmaya göre öğrencilerin çoğu mezun olduktan sonra iş bulmakta zorluk yaşamayacağını; fakültede bilhassa çizim programları ve 3D modelleme programları öğrenmelerinin onlar için avantaj olduğunu ifade etmişlerdir (Topraklı & Işıklar Bengi, 2020). Öğrenciler ilk işlerinde şantiyeden ziyade ofiste proje ve tasarım süreçlerinde görev almak arayışındadır. Mesaiyle ilgili olarak, öğrencilerin çoğunun hafta içi esnek çalışma saatlerine uyumlu olabileceğini ifade etmesi de ilginçtir (s. 64). Yine Gazi Üniversitesi öğrencilerine yönelik yapılan başka bir araştırmada Türkiye'nin görece dezavantajlı Doğu ve Güneydoğu illerinden gelen öğrencilerin daha çok şantiyede çalışmayı tercih ettiği, Marmara ve İç Anadolu'dan gelen öğrencilerin ise büroda çalışmaya daha çok eğilimli olduğu tespit edilmiştir (İlerisoy & Aycı, 2019, s. 210). Aynı araştırmada öğrencilerin genel olarak meslekî pratik ve deneyim noktasında kendilerini yeterli görmedikleri; bunun bir çözümünün seçmeli dersler olabileceği ifade edilmiştir.

Bu çalışmada mimarların eğitimden mesleğe geçişte anlam ve deneyim dünyaları, Pierre Bourdieu'nün geliştirdiği habitus kavramı üzerinden analiz edilmiştir. Habitus bir kişinin veya bir sosyal grubun sosyalleşme süreci boyunca içselleştirdiği algı, duygu, beğeni, değer ve eylem yatkınlıklarını ifade eder (Bourdieu, 2015a, 2019; Bourdieu & Wacquant, 2010). Habitus meslek gibi görece kapalı bir sosyal gruba giriş sürecinde içselleştirilen, mesleğe özgü, meslek mensuplarının ekseriyetle paylaştığı ve tekrar ettiği, mesleğe dair, meslekle ilişkilerini kuran anlam, eylem ve görüş şemalarıdır. Bourdieu habitusun ilk şekillenmesinin ailede başladığını; okul deneyimiyle birlikte “yeniden yapılanma” sürecine girdiğini, meslek hayatında da bu yeniden yapılanmanın devam ettiğini ifade eder (Bourdieu, 2019, s. 177). Bu anlamda fakülte süreci, müstakbel meslek mensuplarını hem birbirleriyle hem de mesleğin gereklilikleriyle ilk defa buluşturan bir süreç olarak habitusun şekillenmesinde öncü bir aşamayı ifade ederken, fakülteden mesleğe geçişte yaşanan deneyimler habitusu şekillendirmeye devam eder. Habitus, kişinin içinde sürekli “taşıdığı” ve farklı alanlara “aktardığı” bir içsel yapı olup fakülte ve meslek gibi kuşatıcı deneyimler söz konusu olduğunda dışsal yapılarla “diyalektik içinde” pekişen ve yeniden yapılanan bir yapıdır (Bourdieu, 2019, s. 169-171). Bu çalışmada da habitus kavramı mimarların fakültede hangi meslekî yatkınlıkları içselleştirdiğini ve mesleğe geçiş sürecinde bu yatkınlıkların nasıl süreklilik kazandığını ve pekiştğini keşfetmek amacıyla kullanılacaktır.

Bu çalışmada Bourdieu'nün habitusla birlikte sermaye kavramı da teorik kalış noktası olacaktır. Bourdieu eğitim sisteminin hem sınıf konumlarını hem de meslek gibi kapsayıcı grup aidiyetlerini şekillendirmede kritik role sahip olduğunu birçok çalışmada incelemiştir (Bourdieu, 2024a, 2024b; Bourdieu & Passeron, 2014). Eğitim Bourdieu'ye göre modern toplumlarda baskın bir kültürel sermaye biçimidir ve hem meslektaşlar arasında hem de genel toplumsal yapıda

farklı konum ve kazançlara erişimde ayrıştırıcı bir role sahiptir. Bourdieu üç temel sermayeden bahseder: Para ve mülkiyeti ifade eden ekonomik sermaye; eğitim, dil, görgü ve zevkleri ifade eden kültürel sermaye; sosyal çevre ve üyelikleri ifade sosyal sermaye (Bourdieu & Wacquant, 2010). Kültürel sermaye üç halde olabilir: Kurumsal bir otoriteye dayanan diplomalarda olduğu üzere kurumsallaşmış halde; dil, görgü ve zevklerde olduğu üzere bedenselleşmiş halde; ev eşyaları veya sanat eserlerinde olduğu üzere cisimleşmiş halde (Bourdieu, 1979). Bourdieu Fransız üst sınıfı arasında kültürel sermayenin kurumsallaşmış formunun; bir diğer ifadeyle eğitimden gelen sermaye biçimlerinin etkisini ayrıntılı biçimde incelemiştir (Bourdieu, 2024a). Bununla birlikte, esasen kültürel sermayenin ayrıştırıcı etkisini tetikleyen şeyin simgesel sermaye olduğunu ileri sürer: Simgesel sermaye başlı başına bir varlık veya kaynak olmayıp belli bir sermayeye (kültürel, ekonomik veya sosyal) sahip olunduğunun başkaları tarafından tanınması ve onaylanmasıdır (Bourdieu, 1997, s. 229; 2015b, s. 233). Bu anlamda simgesel sermaye, bir kişinin kültürel sermayesinin (ör. belli bir fakülteden mezun olduğunun), meslek dünyasında bilinmesi ve değer görmesiyle aktive olan bir sermaye biçimidir (Bourdieu & Wacquant, 2010, s. 90-91).

Yukarıda verilen mimarlık üzerine güncel literatürle birlikte düşünüldüğünde Bourdieu'nün kurumsallaşmış kültürel sermaye ve simgesel sermaye kavramları, mimarlıkta eğitimden mesleğe geçişi anlamada anahtar rolü oynayabilir. Mimarların hangi fakülteden mezun oldukları ve fakülte deneyimleri bir yandan mesleki habituslarının (mesleğe dair görüş açıları, mesleği yapma tarzları vs.) nasıl şekillendiği noktasında hayati öneme sahipken diğer yandan meslek piyasasında meslektaşlar arasında ayrıştırıcı bir işlev görmesi (kültürel ve simgesel sermaye farkları oluşturmaları) noktasında da kritiktir. Yakın zamanda avukatlık mesleği üzerine yapılan bir araştırmada meslek içinde farklı simgesel sermaye biçimlerinin etkili olduğu bulunmuştur (Koytak, 2024b). Yükseköğretimin genişlemesi bağlamında fakülteler arasında belirginleşen farklılıklar, hemen her profesyonel meslekte olduğu gibi mimarlıkta da tespit edilmeye değerdir. Bu çalışmada da mimarların eğitimden mesleğe geçişte avantaj ve dezavantajlarının nasıl farklılaştığı meselesi Bourdieu'nün sermaye kavramı ekseninde incelenecektir.

Yöntem

Bu araştırmada mimarlık mesleğinde eğitimden mesleğe geçişte hangi yatkınlıkların süreklilik kazandığı; bu yatkınlıkların hangi bakımlardan ortak ve farklı olduğunu, kurumsallaşmış kültürel sermayenin nasıl farklılaştığı keşfedilmiştir. Bilhassa mesleğin fakülte boyutuna dair yukarıda aktarılan eleştirel tespitlerin ışığında mimarların eğitim-meslek arasında nasıl bir yol izlediği ve bu yollarda yaşanan sorunlar bu amaç bağlamında incelenmiştir. Araştırma problematiğine uygun olarak nitel bir metodoloji izlenmiş; farklı cinsiyet, yaş ve çalışma durumlarından 16 mimarla yarı-yapılandırılmış mülakatlar yürütülmüştür. Araştırma

için İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan gereken izin alınmıştır.

Tablo 1. Mülakat Yapılan Mimarlar ve Mimarlık Öğrencileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Çalışma Durumu	Mesleki Tecrübe
K1	Kadın	24	Özel Sektör	1 yıl
K2	Kadın	27	Özel Sektör	1 yıl
K3	Kadın	22	Öğrenci	
K4	Kadın	22	Öğrenci	
K5	Kadın	25	Öğrenci	
K6	Kadın	21	Öğrenci	
K7	Kadın	22	Öğrenci	
K8	Kadın	39	Akademisyen	4 yıl
K9	Kadın	38	Kamu	15 yıl
K10	Kadın	52	Özel Sektör	30 yıl
K11	Erkek	38	Özel Sektör	14 yıl
K12	Erkek	30	Kamu	1 yıl
K13	Erkek	40	Özel Sektör	17 yıl
K14	Erkek	43	Akademisyen	
K15	Erkek	30	Kamu	6 yıl
K16	Erkek	27	Özel Sektör	2 yıl

Araştırma kapsamında mülakat yapılan 16 kişinin 5'i halihazırda mimarlık öğrencisi olup 2'si mimarlık fakültelerinde akademisyen, 9'u ise farklı meslekî kıdeme sahip olarak çalışan mimarlardır. Bu dağılım yoluyla mimarlıkta eğitimden mesleğe geçişin hem öğrenciler hem aktif mimarlar nezdinde nasıl şekillendiğini keşfetmek mümkün olmuştur. Katılımcı grubu bu anlamda çeşitlilik sağlamak amacıyla bu şekilde belirlenmiştir. Ayrıca, çalışan mimarlar arasında 3'ü kamu kurumlarında, 6'sı ise özel mimarlık ofislerinde çalışmaktadır. Yine çalışan mimarların 5'i 10 yıldan az kıdemli olup, 4'ü ise daha yüksek kıdeme sahiptir. Böylece sektör ve kıdem farklarının araştırma bulgularına getirecekleri muhtemel boyutlar kapsanmak istenmiştir.

Yapılan mülakatlarda katılımcılara mimarlık mesleğine nasıl girdikleri, fakülte yıllarında öne çıkan tecrübeleri, fakülteyi nasıl gördükleri, akademisyenlerle ve derslerle ilişkileri, fakülte yıllarında ne öğrendikleri, staj süreçleri, mezuniyet sonrasında iş arayışları ve mesleki kariyerleri hakkında sorular sorulmuştur. Katılımcıların kişisel verileri deşifre edilmemiş, mülakat dökümleri Citavi adlı nitel analiz programında iki aşamalı bir kodlamadan geçirilmiştir. Kodlama sürecinde Charmaz'ın önerdiği şekliyle gömülü teori yaklaşımı benimsenmiştir (Charmaz, 2002, 2006). Gömülü teori, saha bulgularını tümevarımcı şekilde işleyerek olgunun kendi içinden bir yorum perspektifi geliştirmeyi amaçlar. Mimarların eğitimden mesleğe geçişte anlam ve deneyim dünyalarını keşfetmek için gömülü teori yoluyla analitik kategoriler inşa edilmiştir. İlk aşamada katılımcıların

ifadeleri açık kodlama yoluyla kodlanmış; ikinci aşamada ise oluşan ilk kodlar gruplandırılarak eğitim alanındaki farklılaşmalar, fakülte sürecinde zahmet ve rekabet örüntüleri, staj ve ofis deneyimleri ve sorunlar açısından tematik bölümlere ayrılmıştır. Böylece araştırma problematiği etrafında oluşan malzemenin analizi mümkün olmuş; bu makalenin alt bölümlerinde öne çıkan bulgulara uygun örnek alıntılar seçilmiştir.

Bulgular

Fakülteler Arası Ekol ve Prestij Farklılıkları

Türkiye’de mimarlık eğitimi giderek büyüyen ve kendi içinde farklılaşan bir alandır. 2024 sonu itibarıyla Türkiye’de 98 tanesi devlet üniversitesinde, 51 tanesi vakıf üniversitelerinde olmak üzere toplamda 149 örgün eğitim veren mimarlık fakültesi bulunmaktadır (YÖK, 2024). Bu durum Türkiye’de verilen mimarlık eğitimi içerisinde farklılıkların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu farklılıkların ilki, mülakat yapılan mimarlar nezdinde, eğitimin ağırlık noktasıyla ilgilidir. Mimarlık eğitimi veren üniversitelerin müfredatlarının temel çizim ve tasarım dersleri dışında birbirinden farklı boyutlara ağırlık verdiği anlaşılmaktadır. Bazı üniversitelerde mimarlık fakültelerinde teknik kısma daha çok önem verilip öğrencinin bu alanda iyi olması beklenirken bazı üniversitelerde öğrencinin tasarım becerilerinin gelişmesi istenerek daha sanatsal bir eğitim modeli olduğu ifade edilmiştir. Deneyimli mimar bu durumu “ekol” terimi üzerinden ifade etmiştir:

Vakıf üniversiteleri kurulmadan önce Türkiye’de birkaç tane temel ekol vardı. Bir İTÜ ekolü vardı, iki Mimar Sinan ekolü vardı. İşte Yıldız buna sonradan eklemişti. Bir de başat ODTÜ ekolü vardır. Şimdi İTÜ ekolü mühendishane ekolünün devamıdır. Ondan sonra ve teknik ağırlıklı devam eder. Mimar Sinan ekolü işte sanat ağırlıklı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. İşte Yıldız bunlara sonradan eklenmiştir ve Yıldız adına da sonradan teknik ekledi biliyorsunuz. Yıldız piyasacı mimar mühendis yetiştirir diye bir laf vardır. Öbür tarafta Ankara’da ise daha sosyal demokrat, daha ulusal mimari vardır. Ben mimarlık eğitiminin belli illerin dışında verilmesinin bile doğru olmadığını düşünüyorum. (K10)

İTÜ mezunu deneyimli mimarın bu ifadelerinden, mimarlık eğitimi veren okullar arasında “ekol” veya yaklaşım farkları olduğu görülmektedir. Bu ifadenin tözcü ve ayrıştırıcı tonuna rağmen, farklılıklara dikkat çekmesi araştırmanın ilgi alanlarından birini oluşturmuştur. Mimarlar ve öğrencilere üniversitelerinde gördükleri müfredat ve yaklaşımla ilgili soru yöneltildiğinde alınan cevaplarda üniversitelerin ekollerini “piyasacı”, “teknik” ve “sanatsal” ifadeleriyle ayrıştırdıkları görülmüştür. Farklı mimarlık fakültelerinin simgesel sermaye farklarına işaret eden bu ayrışmayı besleyen bir unsur da akademik kadro olarak ifade edilmiştir. Eski ve köklü olarak bilinen fakültelerde yetişmiş akademisyenlerin farklı illerde kurulan mimarlık fakültelerinde görev almasıyla da kendi ekollerini veya yaklaşımlarını yeni fakültelere taşıdıkları ve mimarlık alanının Türkiye’de yaygın kabullerini belirledikleri ifade edilmiştir. Üniversitelerin eğitimlerinde görülen bu farklılığın olumlu ve olumsuz tarafları olduğu

katılımcıların görüşlerinde baskındır. Daha teknik bir eğitim aldığını ifade eden katılımcılar tasarım odaklı eğitim alan meslektaşından piyasa fırsatları bakımından daha avantajlı olduklarını belirtmişlerdir.

Benim özelde çalışırken bir arkadaşım vardı. Mesela kız unutmuş yani anladın mı? Ben ODTÜ'ye giremedim yani öyle söyleyeyim, detay çizmesi gerekiyor. Sonra çizmiş detayı. Dedim ki bunu hani kaydurdun mı? Yok böyle çizdim dedi. Onun için de çok üzücü. Yani teknik olarak bilgiyi maalesef çok aktarmıyorlar ve aslında bu Türkiye piyasası için doğru bir şey değil. Belki de Avrupalı bir eğitim veriyorlar ama burası Türkiye öyle bir şey yok yani. (K9)

Teknik bilgiyle tasarım bilgisi arasında piyasada beklenen becerilere tekabül eden bu farklılık, kimi mimarlara göre doğal bulunuyor olsa da kimi mimarlara göre mimarlık fakülteleri arasında ekol veya yaklaşım farklarının simgesel sermaye olarak tanındığını gösterir. Bir diğer ifadeyle, fakültelerin teknik ile tasarım arasında farklı yaklaşımlara sahip olması, mezuniyetten sonra meslek hayatına başlayan mimarların farklı becerilere sahip olması demektir. Bazı katılımcılar bu farklılığın olumlu tarafları olduğunu belirtmiş; daha özgün ve yeni alanlarda uzmanlaşmayı sağlayan eğitim müfredatlarının desteklenmesi gerekliliğinden söz etmişlerdir. Mimarlık eğitimi alanının büyümesi ve kendi içinde çeşitlenmesi esasen olumsuz bir durum görülmemekle birlikte, fakültelerin belli boyutlarda derinleşmesi ve özgün farklılıklar oluşturmaları gerektiği de ifade edilmiştir.

Çok fazla mimar var, piyasada bir dolu okul var ama okulların ekolleri olmalı, bazı okulların tasarım yönü çok kuvvetli olmalı. Her şey aynı anda aynı yerde olmuyor. Yani benim kendi eğitimime yapabileceğim en büyük eleştiri belki odur. Eğitimin ucunu açık bırakmakta, mimarlık anlamında fayda var. Kent anlamında, mimarlık anlamında fayda var. (K13)

Müfredatımız çağ dışı. Yeni kurulan mimarlıklara bakın. Müfredatlarına bakın. Ben yeni kurulan bir okulda çalışmışım. Müfredatları aynıdır eski okullarla. Türkiye'de farklılığa bu kadar önem veriliyor... Ben şunu düşünüyorum: A okulundan mezun olan şunu yapsın, B okulundan mezun olan bunu iyi yapsın. Herkes iyi yaptırmayı tercih ettiği şeyi iyi yapsın. Buna izin vermeliyiz. Bazı okullar mimarlığı entelektüel bir pratik olarak gör-sünler. Bazıları teknik üretim olarak gör-sünler. Bazıları toplumsal tarafını ve pratik uygulama tarafını önemsesinler. (K14)

Bu ifadelerde mimarların savunduğu çeşitlilik ve uzmanlaşma esasen mimarlık alanında rekabeti güçlendirecek bir kanaat olarak öne çıkar. Bir diğer ifadeyle mimarlık eğitimi her mezunun ortak beceri ve yetkinliklerine işaret eden bir diploma kazandırmak yerine, meslektaşlar arasında simgesel bir mücadelenin içerisine sokmaktadır. Öğrencilerin ders aldıkları akademisyenlerin benimsedikleri, çünkü onların da vaktiyle içselleştirdikleri mesleki habitusun temsilcisi ve yeniden üreticisi olduğu bu döngüde eğitimle meslek arasındaki köprüünün ve uzlaşımların herkes için ortak olmadığı açıktır. Mimarlık eğitim alanının çeşitlenmesiyle teknikle tasarım arasında bir ikiliğe

sahne olan meslek piyasasında hangi beceri ve yetkinliklerin daha avantajlı veya dezavantajlı olduğu da piyasa taleplerine göre şekillenebilmektedir.

Mimarlık eğitiminde yaşanan büyüme ve çeşitlenmenin getirdiği ikinci bir boyut, üniversitelerin devlet ve vakıf olarak ikiye ayrılmasıdır. Bu da sadece kategorik bir ayrım olmayıp, fakültelerin simgesel sermaye farklarını pekiştiren bir unsur olarak gözlemlenmiştir. Yapılan mülakatlarda mimarların gözünde her iki türde de üniversitelerin avantaj veya dezavantaj olarak değerlendirebilecek tarafları bulunduğu tespit edilmiştir. Bir vakıf üniversitesinde eğitimini tamamlamış genç bir mimara bu konudaki görüşleri sorulduğunda verdiği cevap, devlet ile vakıf farkının temelde kontenjan sayısı ve bu sayının eğitimin birebir doğasına etkisine işaret eder:

Bana bunu okurken sorsaydın yarı yarıya derdim çünkü benim okuduğum dönemlerde özel okulda okumak devlet okulunun arkasında kalmak demektir. Mesela bir Yıldız'dan mezun olmakla bir özel okuldan mezun olmak arasında fark var gibiydi ama ben okulu okudum, bitirdim. Şunu fark ettim ki devlet okulları ister istemez çok fazla kişiyi alıyor ama benim okulum az kişi alıyor. Bana böyle bir imkân sunabiliyor. Yıldız'dan bir kız arkadaşım ile konuşurken işte diyor ki bizim bazen diyor amfide bir dersimiz olurdu 150 kişi izlerdik. Nasıl anlıyorlardı arkadaşiler diye sorunca zaten bir zaman sonra kopuyorlar diyordu. Bizde özel olarak ilgilenebilecek kadar iyiydi. Devlette öğrenciyle özel olarak ilgilenebilecek kadar imkân yok. (K1)

Diğer katılımcıların verdikleri cevaplar da bu genç mimarın söylediklerini teyit etmiştir. Vakıf üniversitelerinin bazen devlet üniversitelerinden daha fazla imkan sunabilmesi, akademisyenlerin az sayıda öğrenciye daha çok zaman ayırabilmesi, mimarlığın pratik beceri gelişimini doğrudan etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, teknik eğitimle tasarım odaklı eğitim arasında piyasadaki farklı beklentilere ve kazanımlara tekabül eden simgesel farklılaşmaya beceri gelişimi ve diploma etkisi arasındaki fark da eklenir. Bununla birlikte her ne kadar kalabalık sınıflarda ders yapılırsa da ve akademisyenle ilişki görece daha seyrek olsa da köklü devlet üniversitelerinde okumanın özellikle iş bulma sürecinde etkili olduğu noktasında mimarlar ve mimar adaylarının ortak görüşü vardır. Köklü olarak bilinen eski fakülteler sadece teknik bakımdan güçlü bir eğitim vermez, aynı zamanda mezunları için bir tür simgesel sermaye veya rozet halini alarak rakipsiz bir avantaj yaratır.

YTÜ'den mezun olmak, İTÜ'den mimar olarak mezun olmak, bu bir markadır. Benim markam yok ama işte dediğim gibi içine girdiğin zaman değişiyor ama İTÜ'deki hoca bambaşkadır mesela. Sonuçta marka bunlar. (K1)

Alanda köklü olarak kabul edilen “ekol” fakültelerden mezun olmanın sektörde önemli bir “marka” olduğunu düşünen mimar, yukarıdaki alıntının

akabinde vakıf üniversitesinde okumanın dezavantajlı noktasını bu “markadan mahrum kalmak” olarak ifade etmiştir. Vakıf üniversitesinde öğrenci olan başka bir katılımcı da bu durumu teyit etmiş; mezuniyet sonrasında sektöre giriş noktasında köklü üniversitelerin avantajlarına vurgu yaparken esasen eğitim sürecinde bir eksiklik olduğunu düşünmediğini şöyle ifade etmiştir:

Ben şu an bir fark bilmiyorum çünkü bizim tüm hocalarımız da profesör. Çok deneyimli kişiler. Belki hani iş olanağı açısından İTÜ’de okusaydım iş alanı açısından daha iyi olabilirdi ama eğitim açısından bir fark yok. (K7)

Dolayısıyla alanda mezunlarına öteden beri güçlü simgesel sermaye sunan devlet üniversiteleri köklü geçmişleri ve tanınırlıkları sayesinde öğrencilerine prestij ve avantaj kazandırmaktadır. Bu kazanım, başta belirtilen teknik ile tasarım arasındaki müfredat farklarını, diplomanın rozeti sayesinde avantajlı olanlar lehine daha da avantajlı hale getirirken, görece yeni kurulmuş devlet veya vakıf üniversitelerinden mezun mimarlar için dezavantajlı hale getirebilmektedir. Nihayetinde mimarlık eğitimi alanı, çalışma ve meslek dünyasındaki beklenti ve taleplerle ilişkili biçimde, fakülteler arasında simgesel bir hiyerarşiye sahne olmaktadır.

Zahmetli ve Rekabetçi Eğitim Süreci

Mimarlıkta eğitim süreçleri incelendiğinde ekseriyetle proje odaklı bir eğitim modeline sahip oldukları görülmektedir. Pratik becerilerin kolektif ve sürekli gelişimini amaçlayan bu eğitim modeli, öğrenciler için fakülte sürecini zorlu bir yetişme süreci kılar. Teorik tarafı her ne kadar güçlü de olsa mimarlık eğitiminde öğrenciler sınavdan sınava çalışmak yerine her hafta düzenli olarak proje derslerine katılmak durumundadır. Bu da derslere devamsızlık yapmadan düzenli olarak katılmayı ve sıkı bir çalışmayı gerektirir. Öğrenciler bu durumu şöyle ifade etmiştir:

Benim gibi böyle düzenli, planlı, çalışmayan öğrenciler çok zorlanır. Çünkü bir anda görev çok fazla yığılıyor. Ertesi güne senin başka bir görevin alıyor. O eve gittiğin zaman çok az vaktin kalıyor. Dinlenmek dinlenecek misin, yoksa sabaha kadar çalışacak mısın? Ve bu çalışma çoğu zaman zihinsel artı fiziksel oluyor. Yani fizikseli kenara bıraktığın zaman o fikirlerin bir yere varmıyor. Hocaya anlatamıyorsun kesinlikle, fiziksel bir çalışmaya dönüşmesi gerekiyor. Onu hatta yarım bile yapasan yeterli görülüyor, yani hoca ben senin ne demek istediğini anlamıyorum diyor. (K4)

Yukarıda öğrencinin de belirttiği gibi proje bazlı bir eğitim modeli yalnızca zihinsel olarak değil aynı zamanda fiziksel olarak da öğrenciler için yorucu bir süreci beraberinde getirmektedir. Mimarlık öğrencilerinin sıkça

vurgu yaptığı sürekli çalışmak zorunda olmaları ve bu durumla birlikte gelen uykusuzluk, zihinsel ve fiziksel yorgunluk gibi durumların yanı sıra öğrenciler bu eğitim modelinin bireysel maliyetine de sıkça vurgu yapmaktadır.

Bir kere okuması gerçekten çok maliyetli bir bölüm. Benim o maketlerde, çizimlerde kullanmış olduğum malzemeler gerçekten çok pahalı ve biz bu maketleri neredeyse her hafta, her sınıfta yapıyoruz. Okumasının çok maliyetli oluşu büyük bir dezavantaj. Onun dışında gerçekten çok fazla teknik derslerimiz var. Çizim dersimiz var, maket dersimiz var ve bu her yıl böyle. Çok yoruluyorsunuz. Kesinlikle sağlık problemlerini çok fazla oluşturuyor. En basitinden sürekli bilgisayar başındayken sürekli göz bozukluğun oluyor. Onun dışında el çizimi yaparken de, çok küçük küçük detaylara kadar çizimini elle yaptığın için gerçekten artık gözlerin yoruluyor ve sen bir haftanı ayırmak zorundasın. Bir hafta sen masada kaldığın için boyun fitiği, bel ağrıları çok fazla oluyor. (K5)

Maddi yoğunluğu olan bir yer, maket falan yapıyorsun ya, herkes bunu karşılayamayabiliyor. Maket malzemeleri pahalı, sadece kalem kağıtla ders çalıştığın bir bölüm değil. (K11)

KYK bursları da bir yere kadar. Babamdan aldığım falan da bir yere kadar yetiyor. Artık kıyafet paramızı kağıtlara veriyoruz çünkü haftada 2 gün o proje dersi var ve bu kağıtlar çok pahalı, yani renkli renksizi de çok pahalı. Tanesi 100 TL ve biz bundan sadece iki tane almıyoruz. 10 tane falan çıktı alıyoruz çünkü kat planları falan işte bir zemin kat, bodrum kat kesitler vesaire buluyor. Haftanın 2-3 günü böyle 300-400 veriyoruz. Maket kesiliyor işte lazer. Maket için de işte dakikasını mesela Ümraniye’de 10 TL, bazı yerlerde 3 TL, İstanbul’un diğer ucuna mecbur gidiyorsun. (K7)

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü üzere mimarlık eğitimi hem akademik hem psikolojik hem de maddi açıdan öğrencileri zorlayan bir süreçtir. Öğrencilerin eğitim boyunca yaptıkları tüm projeler ayrı maliyet anlamına gelmektedir. Örneğin, projelerin sunumu için alınan çıktıları ve maket yapımı için kullanılan malzemeler, projelerin dijital ortamda tasarlanması için gereken yüksek performanslı bilgisayarlar gibi masraflar eğitim boyunca öğrenciye ciddi bir maddi yük olmaktadır. Bu harcamalar öğrencilerin bütçelerini zorlamakta, ekonomik sermayesi düşük öğrenciler söz konusu olduğunda zaman zaman da eğitimlerini etkileyebilmektedir.

Öğrenciler için diğer bir önemli konu da proje süreçlerinde ihtiyaç duydukları fiziksel ortamlardır. Mimarlık öğrencilerinin proje ödevleri geniş bir çalışma mekanı gerektirmektedir. Maket yapımı gibi fazla alan kaplayan ve dağınıklık oluşturan çalışmalar yurt gibi görece dar ortamlarda zor olabilmektedir. Bu nedenle yurt yerine daha özel alanlar tercih edilmektedir. Hatta bazı öğrenciler üniversite tercihlerini özellikle yaşadıkları şehirlere yaptıklarını çünkü evde daha rahat bir çalışma ortamı bulabildiklerini aktardılar. Aile evinde kalarak mimarlık okumak, maliyet olarak da daha avantajlı olmaktadır. Ailelerinden ayrı, farklı şehirlerde okuyan öğrenciler ise yurtlarda uygun bir çalışma alanı bulamadıklarında ilk fırsatta eve çıkma ihtimalini değerlendirmektedir.

Mimarlığın fakülte yıllarında başlayan ve her mimar adayının daha ilk seneden içselleştirmesi ve dönemler ilerledikçe daha da ayak uydurması gereken bir kabul olarak vakit ve masraf anlamında çokça bireysel fedakarlık talep eden bir meslek oluşu, ilginç biçimde meslek hayatında da süregiden bir durumu ifade eder. Projelerin zaman zaman grup ödevi şeklinde yürütülmesinin de etkisiyle, mimarlar meslekleriyle ve meslektaşlarıyla sıkı ve yoğun ilişki kurma gereğini fakülte yıllarında da meslek yıllarında da yaşarlar:

Hep mimarlarla berabersiniz. Yani halden anlayan aile ilişkisi çok yok. Ne kadar işin içinde olduğunuzla alakalı bir şey ama buradaki tempoya giriyorsanız, ailenizle vakit geçiremiyorsunuz. Ofis biraz aileniz gibi olmaya başlıyor. Yani çalıştığım yerlerde öyleydi. Sosyal çevreye öyle bir etkisi var mimarlığın yani eğer bu kadar çok giriyorsanız hikâyenin içine, orada dominant mimarlık tabii. Aileden bile daha dominant. (K13)

Deneyimli mimarın bu ifadeleri fakülte sürecinde başlayan yoğun çalışma hayatının meslek icra edilirken de devam ettiğini gösterir. Bu durum mimarların sosyal çevresini şekillendirecek kadar güçlü olabilir. Fakülte sürecinde fakülte dışı sosyal ilişki ve ortamlarına yetişemediklerini ifade eden öğrenciler, sektöre dahil olduklarında farklı bir manzara ile karşılaşmazlar. Bu sebeple mimarlar arkadaş çevrelerinin yine en az onlar kadar yoğun iş temposuna sahip meslektaşlarından oluştuğunu ifade etmiştir. Ortak mekanlarda bulunmak kadar ortak hedef ve sürelerle göre birlikte çalışma gereğinin de etkisiyle mimarların içselleştirdiği yatkınlıklar ve yetkinlikleri, bir diğer ifadeyle meslekî habitusu meslektaşında görmesi sosyal çevrenin inşasında önemli rol oynamaktadır. Bu da yoğun tempolu, bireysel fedakarlık ve adanma gerektiren, zahmetli eğitim sürecinin giderek meslektaşların daha yoğun olduğu bir sosyal ilişki ve etkileşim dünyası hazırlaması demektir.

Diğer yandan bu meslekî akran dünyası, kendi içinde tamamen kolektif ve homojen çıkar ve konumlar içermez. Eğitimin zahmeti, kendi içinde rekabet boyutunu da getirir. Hem teorik hem pratik eğitimin oldukça önemli görüldüğü mimarlık eğitiminde jüri süreçleri bir taraftan öğrencilerin birbirlerinin projelerinden beslenebilmesine, farklı ve yeni projelerin oluşmasına zemin hazırlar; fakat diğer taraftan bu sürecin öğrenciler arasında bir rekabete yol açtığı anlaşılmaktadır. Bir vakıf üniversitesinde eğitim alan mimarlık öğrencisi bu durumu şöyle ifade etmiştir:

Mesela ilk sene veya ilk projelerde çok fark edemiyorsun ama onu ama sonrasında artık böyle 301, 401 yani son sınıflara geldiğinde insanlar birbirlerinden proje gizliyorlar. Sen benden gördün, bunu ben yapmıştım gibisinden konuşmalar gerçekleşiyor. Pastalar son güne kadar saklanılıyor ve birbirine göstermiyor. Yani bu rekabete yol açıyor ama tabii ki normal, insanlar da birbirine yardım ediyor gerektiğinde. Ne eksiğin var ne yapabiliriz diye arkadaşlıklara da yol açıyor ama rekabet var tabii ki. (K3)

Rekabet ve dayanışmanın iç içe geçtiği bu süreçte akademisyenlerin öğrencilere yaklaşımının da önemli olduğu söylenebilir. Jüri süreçleri bu eğitimi

öğrenciler nezdinde beceri gelişimi için zorlaştıran etkenlerin başında gelmektedir. Her hafta jüri süreci içeren dersler akademisyenlerle öğrencilerin birbirlerini giderek daha iyi tanımalarına ve sürekli iletişim halinde kalmalarına sebebiyet verir. Tam bu süreçte akademisyenlerin tutumları ve öğrencilerin projelerine yönelik eleştirileri eğitimde beceri gelişimi kadar meslekî karakter gelişimini de etkiler. Öğrenciler akademisyenlerin geri bildirimleri karşısında zahmetlerinin karşılıksız çıkma ihtimaline ve motivasyonlarını diri tutma gereğine aynı anda uyarlanmak zorundadır:

Proje sürecinde hocaların tutumları biraz fazla eleştirel. Bugün jüriden çıktım ben de. Bize öğretilen şey, projelerinize aşık olmayın. Çünkü saatlerce uğraşmışsın, gecelerce uyumamışsın ve bir proje ortaya koymuşsun, bunun karşılığında sana söylenen şey şurası olmamış, burası olmamış oluyor. Bazen de hani biraz daha destekleyip şunu şöyle yaparsan daha mı iyi olur sanki yönünde oluyor. Evet jüriden çıktıktan sonra niye böyle oldu diyorsun ama sonunda destek olmuş ve bir yere ulaştırmaya çalışmış diyorsun. Yani ben her hafta bir maketimin kırıldığını görüyorum mesela. Sen o kadar uğraşmışsın ama maket sökülüyor, kırılıyor. (K6)

Mülakat yaptığımız diğer öğrenciler de jüride alınan geri bildirimlerin genellikle eleştirel yönde olduğunu söylese de akademisyenlerin bu tutumlarının öğrencilerin meslek hayatlarına olumlu etki edebileceğine vurgu yapmışlardır. Öğrenciler için bu sürecin öğretici ve mesleğe hazırlayan tarafları olduğu kesindir; bununla birlikte kimi öğrencilerin jürilerden aldığı yorumların okulu bırakma noktasına getirebildiği görülmüştür:

Bazıları daha çok gaza geliyordu hırslanıyordu ama bende ters tepti, okulu bıraktım, okumam dedim. Çünkü gerçekten her gün insan ağlar mı, her gün ağlayarak çiziyordum. Artık dedim hiçbir şey candan önemli değil bırakacağım okulu, bıraktım buraya (staj yaptığı ofis) geldim işte burada da bir tur ağladım. Sonra ikna edip geri yolladılar beni. (K2)

Aslında bu önemli bir konu, iki tip hoca vardı, hâlâ da öyleler galiba. Birincisi, minimum 40-50 yaşında diyelim, geçmişte maddi manevi tatmini yaşadılarsa başarılı oldularsa okulda öğrencilerine çok pozitif yaklaşıyorlar. Yani bir kere karşındakinin birey olduğunu unutmadan, evet bak şuraları güzel yapmışsın buralarını geliştirmen lazım gibi. Fakat gelelim ikinci tip hocalara, bu hocalar genelde okulda kalmıştır, akademisyen olarak kalmış oluyorlar ve tatmini yaşamamış oluyorlar. Maddi sıkıntıları da olabilir, akademisyen bütçeleri çok yüksek değil ve bunlar öğrencilere çok sert yaklaşıyorlar. Yani şimdi kız orada sabaha kadar çizmiş gözünden uyku akıyor maddi sıkıntısı var Anadolu'dan gelmiş, şimdi bu kıza bir de sabah 10'da sen jüride çok ağır hitap edince, yani bırakacaksın bırakırsın, insanların içinde rencide etmemen lazım. Bunu bazıları bilerek yaptığını söylerler yani şimdiden burnun sürtsün iş hayatında sürtmesin diye yapıyorum diye bunu bir eğitim metodu olarak yaparlar. (K11)

Öğrencilerin psikolojik açıdan eğitimin zahmetiyle başa çıkmanın yöntemlerini veya stratejilerini öğrenmeleri gerekmektedir. Bazı öğrenciler için bunun yolu, akademisyenlerin eleştiri ve tavırlarına karşı tepkisiz kalmaktır. Bunun yanında öğrencilerin akademisyenlerden ilk yıllarda farklı bir beklentiye sahip olduğu görülmüştür; akademisyenlerin tavırlarını aşırı bulsalar da

bu duruma ilerleyen sınıflarda alıştıklarını ve bunun mimarlık eğitiminin kültürü haline geldiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla mimarlık eğitimi projeler üzerinden pratik bir beceri gelişimini amaçlarken hocaların keyfi ve otoriter olarak algılanabilen davranışlarına ve öğrenci rekabetinin ilerlemesine de alan açabilmektedir. Mimarın meslekî habitusu fakülte yıllarında pratik gelişim yolunda yoğrulurken, bir yandan da hocalarla ve diğer öğrencilerle sürekli ilişki içinde, rekabet ve zahmet içerir.

Staj ve Portfolyo ile Beceri İnşası

Fakülte sürecinde öğrencileri meslek hayatına hazırlayan stajlar meslekî habitusun sürekliliğini sağlayan bir boyutu oluşturur. Mimar adaylarının aldıkları teorik eğitimin pratiğe döküldüğü bu süreç eğitimlerinin tamamlayıcı bir parçası olarak kabul edilmektedir. Her üniversitenin staj süreleri ve zorunlu staj kriterleri farklılık gösterse de staj, öğrenciler için hem beceri gelişimini hem de mesleğin çalışma hayatını ve çalışma ilişkilerini deneyimledikleri bir ortamdır. Katılımcılar staj süresinin ne kadar uzun olursa o kadar faydalı olabileceğine; fakültede öğrenilenlerin daha hızlı içselleştirildiğine dikkat çekmişlerdir. Uzun dönem staj yapan bir katılımcı staj yaptığı süreçte çalıştığı projelerin iş arayışında nasıl avantaja dönüştüğünü şöyle açıklamıştır:

Biz iş başvurusu yaparken portfolyolar hazırlıyoruz. Projelerimizi gösteriyoruz. Şimdi sadece projelerimizi gösterdiğimiz zaman adamın kafasında bir artışı olmuyor. Hiçbir şey katmıyor. Portföyü gördüğü zaman iş başvurusu yaptığım dönemde bir ofis çağır-mıştı. Çalışmış olduğum bir proje üzerinden. Dediler ki seni çağırmanın sebebi bu: Bizim proje dilimize çok yakın bir proje tarzı olduğu için ve bunu gördüğümüz için seni çağırdık dediler. Stajda çok fazla proje görme şansım oldu. Kişisel konutlardan vs. bunlar çok güzel projeler çünkü paralı müşterilerdi. Büyük işler büyük paralar... Bana geliyor muydu, hayır ama olsun. Bunu görmek tatmin ediyor yani insanı. Bu konuda o staj deneyimini diri tutmak artı yani. (K1)

Mesela kahverengi var, kahverengi var değil mi? Yani içinde gri olan vizon rengi var ya da işte içinde bej olan kahverengi var, içinde kırmızı olan maunvari bir kahverengi var işte kiremit rengi var falan. Bu tonlar var, malzemeler var, ahşabın renkleri var. Bunları okulda çok fazla görme şansın yok. Okul sana bu işin sisteminin ABC'si omurgasını gösteriyor ama etine kemiğine piyasada bürünüyorsun. (K11)

Eğitim ve staj tecrübesiyle oluşturulan portfolyolar öğrencinin yeteneklerini, becerilerini ve projelerini işveren mimarlık ofisi nezdinde tercih edilebilir kılar. İyi bir staj deneyimi ve portfolyoya sahip olmak iş bulma sürecinde, mezun olunan fakültenin prestijini pekiştiren ikinci bir simgesel sermaye gibi işler. Bununla birlikte katılımcılar mimar adaylarının ya da yeni mezun mimarların staj yeri bulma konusunda üniversitelerin yeteri kadar onları desteklemedikleri üzerinde durmuştur. Uzun dönem staj uzun süre sahaya çıkabilmek, piyasayı tanımak ve işi daha iyi öğrenebilmek için faydalı görülse de staj yeri bulmak ve stajyer olarak çalışmak emek istismarına açık bir konu

olduğundan dolayı staj bulma sürecinin tamamen öğrenciye bırakılması öğrenciler için bir zorluk olarak yaşanmaktadır. Staj yapacağı ofisleri veya firmaları kendileri bulan öğrencilerin genellikle ileride de çalışmak istedikleri yerlere başvuru yaptıkları ifade edilmiştir.

Fakülteden sonra mimarlık çeşitli kariyer biçimlerine sahne olan ve her adımda farklı yetkinlikler isteyen bir alan görünümündedir. Tasarım aşamasından şantiye şefliğine kadar her bir konum veya görev çeşitli bilgi, beceri ve tecrübe istemektedir. Bu geniş yelpazede mimarların hem birçok alanda yetkin olmaları hem de, tıpkı fakültede olduğu gibi sürekli gelişim göstermeleri talep edilmektedir. Dahası, mesleğin teknolojik boyutu baskın olduğu için mimarların kendilerini güncel tutmaları ve sürekli becerilerini yenilemeleri zorunludur. Mimarın hem sanatsal hem de teknik bilgisini geliştirmesi beklentilere cevap verebilmenin en hızlı yoludur. Bu da sürekli değişime açık bir habitusu gerektirir.

Yani bu hikayede ne kadar uğraşırsanız uğraşın hiçbir zaman evet, ben her şeyi biliyorum diyemiyorsunuz. Her insan, her saha, her proje başka bir şey demek. (K13)

Meslek öğrencilikte olduğu gibi çalışma hayatında da dinamiğinden bir şey kaybetmez. Sürekli olarak kendini geliştirmeye çalışan mimar, öğrencilik hayatında görülen devamlı çalışma durumunu meslek hayatında da sürdürür. Mimarlık eğitimi boyunca öğrencilerin gece-gündüz fark etmeksizin çalışmak durumunda olması, çalışma hayatında da esnek mesai şeklinde devam eder. Mimarlık ofisindeki işbölümü dahilinde sorumlulukların yerine getirilmesi ve işi vaktinde teslim etmek için rutin mesai dışında da çalışmak şart haline gelmiştir. Meslekte uzun yıllar tecrübe kaydetmiş mimarlar mülakatlarda bu noktada ittifak etmiş; ayrıca bu şekilde çalışmayı başarının bir koşulu olarak değerlendirmişlerdir.

Mimarlık zor bir yol. Yola çıkarsan yapıyorsun ama gece olduğunda durmaman, devam etmen, sabah olduğunda durmaman, devam etmen gerekiyor. Çok zaman ayırıyorum yine de olmuyor derler ama çok zaman ayırırsan her zaman olur. Hem hoca olarak tecrübem buydu hem öğrenci olarak. Yani hep kendimi suçladım, okul çok zor demedim. Bunlara vakit ayırmadığım için başka şeyler yaptığım için oyalandığım için başarısız olduğum oldu. (K14)

Geceli gündüzlü bir yıl çalıştık. Bunu şey gibi düşünün yani maratona hazırlanmak gibi düşünün. Badi yapmak gibi. Kaslarınız geliyor falan. Korkunç antrenmanla adam oluyorsunuz yani. Deliler gibi çalışıyorsunuz. Biz hiç itiraz etmedik o zaman. (K10)

Dolayısıyla, fakültede içselleştirilmeye başlanan bireysel fedakarlık, zahmet ve rekabete dayalı meslekî habitus, meslek hayatına geçişte de doğallığında sürdürülmektedir. Fakültede projelerle hazırlanan, stajlarla pekiştirilen portfolyolar iş bulma süreçlerinde oldukça bir tür meslekî sermaye olarak

önemli rol oynarken esasen mimarlık mezununun mesleğin gerektirdiği zahmet ve çok çalışma disiplinine ne kadar ayak uydurmuş olduğunu da gösterir. Güçlü bir portfolyo ve prestijli bir fakülteden iyi bir ortalama ile mezun olmanın yanı sıra mimarların işe giriş sürecinde önemli olan bir diğer unsur, çeşitli tasarım ve çizim programlarını kullanabiliyor olmalarıdır. Sektöre yeni girmiş mimarların tutunabilmek için bu açıdan yetkinliklerini ispat etmeleri beklenmektedir.

Metraj çıkar, hesap kitap yap, modelleme yap, proje çiz, onu yap, bunu yap. Yani bir proje ekibinde her bir alanda uzman olabilecek 4-5 insan olması gerekirken şu an yeni mezunlardan beklenen onu yapabiliyor mu, bunu yapabiliyor mu? Metrajı çıkarabiliyor musun? 3D modelleme de yapabiliyor musun? Bilgisayarda 10 programın 10'unda da iyi misin? Hani senden donanımsal ve teknik açıdan full olmanı istiyor. Sahada mısın? Ayrıca ofiste çizim odaklı mısın? İyi firmaların talepleri çok fazla. (K16)

Mimarların karşılaştığı bu çoklu beklentiler esasen eğitim hayatlarından alışık oldukları bir süreçtir. Mimarlar eğitim müfredatlarının çeşitlilikleri nedeniyle birçok beceri ile mezun olurken sahada, ofiste ve akademide çalışmak şeklinde üçlü bir yol ayrımı kendilerini bekler. Sahada veya şantiyede çalışmak, inşaatın her adımını takip ederek bir çok teknik sorunla ilgilenmek gibi bir görev seti mimarlara verilebilir. Bir ofiste çalışmayı tercih etmek ise proje tasarım, sunum, iletişim gibi becerilerinin öne çıkması gereken bir alana işaret eder. Akademide kalmak ise araştırma yapmayı ve teorik birikimini geliştirmeyi hedefleyen bir yoldur. Bununla birlikte eğitim sürecinde elde edilen beceri ve yetkinliklerin gelişmesiyle doğrudan mimariyle ilgili olmayan sektörlerde de çalıştıkları ifade edilmiştir.

Mimarlar sahalarda çalışabilirler. Genelde çok disiplinli çalışmaya alışkın tipler oldukları için farklı sektörlerde de görev alabilirler. Başarılı olabilirler. Çünkü meslek çözüm odaklı, mesela kent planlamalarında da bulunabilirler, bulunmalılar. İnşaatla ilgili olan her şeyi yapabilir mimarlar. (K13)

Biz okurken de çalışırken de çok fazla program kullanıyoruz. Mesela ben 3DS-MAX kullanıyorum üç boyut için ama bunu animasyon şirketleri de kullanıyor. Sana çok kapı açabiliyor. Mesela benim çok arkadaşım var mimar olmuş, 3DS-MAX'de çok ustalaşmış ve bir şeyler ortaya koyuyor. Üretmeyi seviyor, programı kullanmayı seviyor, animasyona kadar gidebilir. O alanda bile şey yapabilir, hani mimar olarak yapmaz belki ama sana bunun önünü açabiliyor. (K1)

Mimarlar çok fazla meleke ile mezun olur. Bu melekelerden dolayı da aslında aç kalmazlar. (K14)

Mimarların şöyle bir potansiyeli var: Her an kendin bir marka oluşturup, kendin bir tasarım satma, yani tasarımı satabilirsene yüksek gelir kazanma ihtimali veren bir meslek. Mesleğin artışı bu. (K12)

Bu ifadelerin ışığında, fakülte sürecinde yaşanan zahmetli beceri gelişiminin karşılığını iş hayatına girerken almaya başladığı söylenebilir. Özellikle K12'nin işaret ettiği üzere mimarın kendi mesleki hünerini bir simgesel ser-

mayeye dönüştürebilme ihtimali dikkat çekicidir. Ancak diğer yandan, hemen her meslekte olduğu gibi esasen mesleki hüner ve karaktere dayanmayan bir sermaye biçimi olarak sosyal çevrenin mimarlıkta da etkili olabildiği de mimarlar tarafından ifade edilmiştir. Beceri gelişimi, fakülte prestiji, portfolyo ve staj deneyimi gibi meslek alanında işe yarar kazanımların etkisini artırmak, görece avantajlı bir firmada işe girmek, kendi ofisini kurmak veya daha fazla ve kazançlı işler almak için sosyal sermaye önemli olabilmektedir. Deneyimli mimarlar sosyal çevrenin ekonomik kazancı yüksek işler elde etmek için önemli olduğunu ifade ederken, genç mimarlar ilk işe girişlerinde veya daha kazançlı bir ofise geçişte bahse konu etmiştir.

Bir tanıdığımız babamın referansı ile beni işe almıştı. Öyle okulu bitirir bitirmez çalışmaya başladım. K10

Özel sektörde biraz şans eseri oldu. Bir gün otururken işte teyzemin oğlunun arkadaşı, onunla tanıştım. O ya seni dedi, şu abiyle görüştüreyim. O da mimar, bir konunun dedi. Sonra onunla konuştum, iki buçuk yıl orada çalıştım uzunca bir süre. Ofisteki tek mimar bendim. Benle beraber işte bir patron mimardı, bir de bendim. O işleri alıyordu. Genel hatlarıyla planlıyordu. Daha sonra her şeyi ben yürütüyordum. Tamamen işin başından sonuna kadar işin içindeydim, işin sahibiydim yani. Öyle bir çalışma. (K15)

Dolayısıyla bir yandan mezun olunan fakültenin prestiji, mimarın stajı ve portfolyosu ile birlikte güçlü bir simgesel sermaye oluşturabilirken diğer yandan bu sermaye biçimini gerektirmeyecek şekilde sosyal çevrenin etkisi de en azından mesleğe girişte etkili olabilmektedir. Bu durum, meslek içinde tek tip bir sermayenin geçerli olmadığını; farklı sermaye türlerinin etkili olabildiğini gösterir.

Meslekte Sektörel Ayrışma

Buraya kadar tartışılan haliyle mimarlık mesleğinde meslekî habitusun gelişiminde fakülteler arası prestij ve müfredat farklarının etkili olduğu, fakülte sürecinde yaşanan zahmet ve rekabetin mesleğe çok yönlü şekilde hazırladığı, stajların benzer bir gelişim süreci olarak deneyimlendiği, mesleğe geçişte yoğun çalışma olgusunun katlanarak devam ettiği, mimarların çoklu becerilerinin sürekli gelişmek zorunda olduğu ve avantajlı bir ofiste çalışmak için sosyal sermayenin etkili olabildiği keşfedilmiştir. Bütün bu sürece dair katılımcıların görüş ve deneyimleri bazı sorunlu alanlara da işaret etmektedir. Katılımcıların ifadelerinden en net şekilde belirlenen sorunlu noktalardan biri saha deneyimi olan mimarların eğitimde yer almasının ve ders vermesinin mesleğe giriş aşamasında öğrenciler için daha avantajlı olduğudur. Sahada aktif iş yapmış mimarların gerçekçi perspektifler sunabildiği ifade edilmiştir.

Genç hocalar daha fazla sektörde ve iş yaptıkları için ufukları çok açık oluyordu. Daha yaşı büyük bir hocadan proje aldığımızda kurallara, teoriye daha çok dikkat ediyorlardı. Bize kurayla hocalar düşüyordu. Genç hocalar kendi projelerini gösteriyordu,

mesela bak bizim şöyle bir örneğimiz var gibi yaklaşılabiliyordu. Tasarım açısından daha tatmin ediciydi çünkü kısıtlamıyordu beni, dünyada böyle oluyor diyordu mesela. (K1)

Meslek hayatında birebir somut proje yapmış hocalar gerçekten farklı oluyor. Meslek hayatımda çünkü resmi prosedürler giriyor işin içine, yönetmelikler giriyor. Meslek hayatında aktif proje yapmış, bunları bilen hocalar daha faydalı oluyor bizim için. O yüzden bazı hocalar bunun farkında olduğu için dışarıdan mimar getiriyorlardı proje dersler için. (K2)

Bunun yanında mimarlık eğitiminin öğrenciler ve mimarlar için yetersiz bulunan tarafları vardır. Fakülte yıllarında kısıtlı staj süreleri ve teorik bilgileriyle mezun olan öğrenciler, iyi bir yerde staj fırsatı bulamadıkları takdirde deneyim eksikliği yaşamaktadır. Bu nedenle eğitimin daha pratiğe dayanan bir yönü olması fikri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca eğitime daha erken yaşlarda başlanması, meslek liselerinde kalifiye eleman yetiştirilmesi ya da bu sürecin özel eğitimler ile desteklenmesi gibi fikirler katılımcılar tarafından paylaşılmıştır. Böylelikle öğrencilerin daha donanımlı olarak mezun olabilecekleri söylenmiştir.

İki dönem yapılıyor staj. Bir dönem şantiye, bir dönem ofis stajı yapıyorsunuz. İşte bunlar 20 gün, 30 gün, 40 gün, değişik üniversitelerde. Net ifade edersem, staj süresi yetersiz. Bu kadar açık. Birincisi bu. İkincisi zaten 4 yıl olması esas problem, beş yıl olsa, beşinci yıl tamamen staj olsa daha iyi. (K10)

Staj süreci güzeldi. Yani bir ofiste staj yaptım. Mimari görselleştirme ve hani teknik olarak işin içinde bulundum, müşterilerle birebir. Yaklaşık 150 saattir hatırlamıyorsam. Ofis, şantiye ayrımı yoktu. Tek bir yerde, tek bir şekilde yapabiliyordun. (K12)

Meslek hayatına girdikten sonra yaşanan temel ayrışmalardan biri özel sektör ile kamu sektörü ayrımıdır. Kamuda görece güvenceli ve uzun vadeli bir kariyer mümkünken özel sektör rekabet ve gelişimin daha baskın olduğu bir yol olarak deneyimlenir. Ayrıca özel sektörde kendi işinin patronu olan ya da meslekte deneyim kazanmış mimarların; yeni mezun ya da bir mimarın yanında ücretli çalışan mimarlardan çok daha fazla avantaja sahip oldukları söylenmiştir. Uzun ve esnek mesai saatleri, düşük maaşla çalışma durumu ve baskın hiyerarşik yapı mimarların deneyimlerine göre özel sektörde sıkça kendisini göstermektedir. Bunun dışında özel sektör mimarlara tasarım açısından daha esnek olma ve kendi işini yapabilme fırsatı sunmaktadır.

Ben hamile kalınca özel sektörde devam edemeyeceğimi anladım. Çünkü mesai saatleri çok yoğun. Yani bebek var, 12’de çıkamam, 8’de bile çıkamam. Devlette mesela biz 4 buçukta çıkıyoruz. Özel sana bunu sağlamıyor. Aslında devlete geçince kişisel gelişim ve mesleki açıdan birazcık daha yükselişini durduruyorsun. Yani çok fazla ilerleyemiyorsun devlette kariyer olarak ama bir seçim yapmak zorundaydım. (K9)

Kamu kurumlarında mimar olmak, özel sektörden farklı olarak mesai saatleri daha kısa olan, aşırı iş yükünün olmadığı, alt-üst ilişkilerinin baskınlı-

ğının yerini kanun ve yönetmeliğe devrettiği çalışma alanı olarak tasvir edilmiştir. Bununla birlikte katılımcılar kamuda denetimsizlik sorunu olduğunu da ifade etmişlerdir. Bu durumun bir yandan mimara çok daha rahat bir çalışma ortamı sunduğu, diğer yandan mimarın kendini geliştirmesini geri plana atmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Bunun sebebi kamuda yürütülen projelerin tasarım ve estetik yönünün özel sektörden daha geri planda tutulması olarak görülmektedir.

Esasen beceri gelişimi ve çalışma şartları bakımından sektör farkını staj sürecinde deneyimleyen öğrenciler, belediyelerde yaptıkları stajlarda ofis stajına göre tasarımın görece daha az dikkate alındığını, belediyelerde tasarımın ve estetiğin değil bütçe kısıtlarının ve halka hızlı hizmetin daha önemli görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bunun yanında yetki alanının sınırlı olduğu, bir projede çok fazla kişi ve kurumla birlikte çalışmak zorunda kalındığı da söylenmiştir. Kamuda çalışan bir katılımcı iş ortamının onu meslekî ideallerinden uzaklaştırdığını ifade etmiştir. Aynı zamanda özel sektörde çalışmanın mesleki bir tatmin sağladığını da ifade etmişlerdir.

Özel sektörde daha önce çalışmış biri olarak kamuya ayak uydurmak biraz zor aslında. Özel sektörde işler biraz daha hızlı hızlı, tak tak ilerliyor. Biraz da kendi inisiyatifim burada işler. Çok fazla kişi ile teyitleşerek gitmem gerekiyor. Bir de iş olarak öyle bir mimarı tatmin edecek tarzda şeyler değil. (K15)

Mimarların çalışma durumu, mesai saatleri ve emekleri karşılığında elde ettikleri maddi kazançların birbirinden çok farklılaştığı görülmüştür. Özelikle yeni mezun mimarlar veya kendi ofisini kuramayan, özel sektörde küçük ölçekli mimarlık ofislerinde ücretli çalışan mimarların; kamuda çalışan, kendi ofisini veya firmasını kurabilen ya da büyük ölçekli mimarlık ofislerinde mimarlık yapan mimarlardan kazanç anlamında önemli ölçüde ayrıştığı görülmüştür. Bu ayrışmanın boyutu mimarların profesyonel olarak değil “işçi” olarak değerlendirilmesini sağlayacak kadar büyük ölçeklidir. Yeni mezun mimarların sigortasız çalıştırılması, diğer meslektaşlarından çok daha düşük ücretlere çok daha uzun saatler çalıştırılmaları, yine kendisi gibi mimar olan birinin yanında sürekli sorgulanarak, kısıtlanarak ve hatta yıldırma varan davranışlara maruz kalarak çalıştırılmaları mimarlık mesleğinde özellikle belli bir grup üzerinde işçileşme durumunun olduğunu göstermektedir. Yeni mezunların kabul etmek zorunda kaldıkları ücretlerin birbirine çok yaklaştığı ve düşük seviyede olduğu ifade edilmiştir.

Çok komikti. Biz mezun olduğumuzda hepimizin anlaşmalı bir şekilde birçok farklı şehirde yaşayan çalışan arkadaşlarımızın maaşı komikti. Yani hepimizin aynıydı. Daha iyi şartlarda çalışan, daha umut verici bir tablo göremedik, o bizi çok demoralize etti. (K16)

Ben devlete atandığımda devlette özelden daha çok paraya atandım. Normalde özel sektörde daha çok kazanmam lazım aslında. (K9)

Bir başka mimarın yanında çalışmanın olumlu veya olumsuz neleri getirebileceği ancak yaşandıkça, fakülteden sonra fark edilen gerçeklerdir. Bir yanda mesleki habitusun fakülte yıllarında kazandığı zahmet ve rekabet yatkınlıkları vardır, diğer yanda ise meslekte giderek artan kazanç farklılaşması, hiyerarşik meslektaş ilişkileri, müşteriyle zorlayıcı ilişkiler olduğu söylenmiştir. Fakülteyle meslek arasındaki bu kopukluklar, genç mimarların meslekleriyle kurdukları ilişkiyi aşındırmaktadır. Mimarlar meslek hayatında farklı paydaşların, müşterilerin ve işverenlerin ekonomik çıkar ve beklentileri karşısında mesleki özerklik ve hünelerinin giderek kısıtlandığı kanaatinde.

Mimarlık mesleğinden ne umdum ne buldum. Aslında okulun kendi içindeki dünyası güzel. Ufkunu açıyor. Zannediyorsun ki hep öyle olacak. Hep böyle işte tasarımlar, şöyle yaparım böyle yaparım. Sonra bir gidiyorsun, müteahhit diye bir şeyle tanışıyorsun. İşte müşteri diye bir şeyle tanışıyorsun. Mesela kötü bir daireye girdik. Daireyi eleştirirsin. Buranın mimarı kim böyle? Mutfak küçücük, salon küçücük falan diye ama arka planda o mimarı kısıtlayan, ben buraya iki daire istiyorum diyen müteahhit olunca, o da bir şey yapamıyor. Sonuçta iş yapmak zorunda. Sen orayı yaşayan, güzel olacak bir alan yapmak istersin o oraya para olarak bakar. Böyle olduğu zaman tasarım anlamında kısıtlanır. Zaten kendi işini yapmadığın sürece bir mimarlık ofisinde tasarımı genelde ya o ofisin sahibi ya da kıdemliler yapar. Tabi sen dahil olursun şöyle yapalım falan dersin ama kararı onlar verir. O anlamda çok kısıtlıyor seni ve öğrencilik zamanında böyle bir şey yaşamamışsın. Hep zannediyorsun ki hep böyle güzel projeler yapacağım. (K1)

Bazen diyorum ki evet, belki TOKİ’de olsam bile sesimi çıkartamayacağım. Çünkü kendi ofisim olsa bile yine başkalarının kulu oluyorsun. (K4)

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma mimarlık mesleğinde eğitimden çalışma hayatına geçişin nasıl deneyimlendiği ve hangi örüntüleri barındırdığını keşfetmek amacıyla yürütülmüş nitel bir araştırmadır. Bu amaçla farklı kıdem ve konumlardan 16 mimarla yapılan mülakatlar analiz edilmiş; sırasıyla üç ana tema etrafında bulgular analiz edilmiştir: Fakülteler arasında beceri ve prestij farklılaşması, fakülte sürecinde zahmet ve rekabet örüntüleri, staj ve ofis deneyimleri. Bu bulgular Bourdieu’nün habitus ve sermaye kavramlarıyla bulgular kısmında yorumlanmıştır.

Öncelikli olarak, mimarlık eğitimi alanında eski ve köklü fakültelerle yeni kurulan fakülteler arasında prestij farkları vardır. Bir diğer ifadeyle mezun olunan fakültenin ve üniversitenin simgesel sermayesi meslekte öne çıkabilmektedir. Bu durumun tercih sürecinde de etkili olduğu açıktır. Literatürde mimarlık fakültelerinin tercih edilirliliğini artıran faktörlerin başında üniversitelerin köklü, tanınmış üniversiteler olması ve üniversitelerin büyük şehirlerde olması anılmaktadır (Taş & Özkan Üstün, 2025). Prestiji yüksek bir üni-

versitenin mezunu olmanın işe giriş sürecinde olumlu etki ettiği bu çalışmayla ulaşılan bulgular arasındadır. Bununla birlikte, fakültelerin müfredatının teknik olması ile tasarım odaklı olması arasında da farklılaşma olduğundan bahsedilmiştir. Başka çalışmalarda da işaret edilen (Bayhan, 2019, ss. 39-44) ve bu çalışmada ilerletilen bir bulgu olarak fakülteler arasındaki prestij ve müfredat odağı farkları, eğitimden mesleğe geçişte mimarlar arasında beceri ve avantaj farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, yükseköğretimin genişlediği günümüzde meslek içinde tek tip bir habitus ve sermaye olmasını aşındırmaktadır.

Mimarlık eğitiminde devlet-vakıf üniversitesi farkının, hem meslekî habitusun hem de simgesel sermayenin oluşumunda etkili olabildiği görülmüştür. Bu fark temelde kontenjan sayısına dayanır; başka çalışmalarda da işaret edildiği üzere akademisyen/öğrenci oranı meslekî pratiklerin doğrudan verilmesi ve yakından takip edilmesi için çok önemlidir (Nalçakan & Polatoğlu, 2008). Kalabalık devlet üniversitelerinde eğitimi takip etmenin zorluğuna karşı vakıf üniversitelerinde daha etkileşimli bir öğrenme ortamı olduğu ifade edilmiştir. Ancak köklü devlet üniversitelerindeki eğitimin niteliği ve diplomanın prestiji mimarlar arasında her zaman daha güçlü görülmektedir. Bu da, mezun olunan fakültenin kazandırdığı hüner ile prestijin örtüşmek zorunda olmaması demektir.

Mimarlar arasında meslekî habitusun ortak paydası olarak zahmetli ve rekabetçi bir eğitim süreci yaşandığı bulunmuştur. Mimarlık eğitimi genelde pratik beceri gelişimini hedefleyen proje odaklı bir yapıdadır. Bu yapı mimarların mesleğin zanaat tarafına hazırlanmasını sağlar. Eğitim süreci için mimarlar çok sayıda proje ödevi yapmanın getirdiği zihinsel ve fiziksel zorluklardan bahsetmiştir. Bunun yanı sıra maddi masraf anlamında da yorucu bir süreç olarak deneyimlenmektedir. Mimarlık eğitiminin zahmetli oluşu bir yandan müstakbel mimarlara mesleğin gerektirdiği pratik becerileri kazandırırken bir yandan da yine meslek piyasasında sık karşılaşılan yoğun çalışma, esnek mesai ve işbölümü halinde çalışma talebine aşına ve hazırlıklı kılar. Bu da meslekî habitusun fakülteden çalışma hayatına geçişte sürekliliğini oluşturur. Bu anlamda çalışmada, ODTÜ’de uygulanan yaz dönemi inşaat uygulamalarının mimarlık eğitimi üzerindeki işlevini araştıran çalışma ile benzer bulgulara rastlanmıştır (Turgay, 2005). Teorik eğitimin yanında verilen uygulamalı eğitimin tamamlayıcı bir faktör olduğu dikkat çekmektedir. Bu yöntemle öğrenciler daha hazır şekilde meslek hayatına girebilmektedir. Ayrıca fakülte yıllarında proje ve ödevler için akademisyenlerden alınan geri bildirimler mimarların sürekli gelişmeye ve rekabete açık bir habitus kazanmasını da mümkün kılar.

Mimarlıkta eğitimden mesleğe geçişte kritik önemde bir köprü staj deneyimleridir. Fakültede öğretilenlerin somut ve hızlı şekilde içselleştirildiği stajlar, mimarları çalışma ilişkilerine ve ortamına da hazırlar. Avantajlı bir staj yeri bulmak için fakültelerinin prestijini ve sosyal sermayelerini kullanmak durumunda olan müstakbel mimarlar staj süresince portfolyolarını zenginleştirmek, motivasyonlarını diri tutmak, meslekte kendileri için avantajlı olacak ofis ve çalışma ortamlarını keşfetmek ve sürekli gelişime açık olmak durumundadır. Staj deneyimi ve ofisi, mimar için fakültenin üstüne ilave bir sermaye olabilmektedir. Staj süreçleri fakültedeki projeler yoluyla içselleştirilen zahmetli çalışma habitusunun sürdürüldüğü deneyimlerdir.

Mimarların eğitimden mesleğe geçişte sorunlu alan olarak işaret ettiği konulardan biri fakülte sürecinin ne kadar proje odaklı olsa da mesleğin pratik dünyasına yeterince hazırlamamasıdır. Nitekim başka bir araştırmada, öğrencilerin çalışmak istedikleri alana önden karar vermeleri için bu tecrübenin önemine dikkat çekilmiştir (İlerisoy & Aycı, 2019). Bu noktada sektör ve çalışma tecrübesi olan mimarların fakülte sürecinde daha fazla rol alması gerektiği yönünde bir kanaat yaygındır. Staj ve ofis bulma noktasında fakültelerin yeterince yönlendirici olmadığı, meslek örgütlerinin düzenleyici ve denetleyici olmadığı yönünde kanaatler vardır.

İkinci bir sorunlu alan, esasen birçok meslekte de olan kamu-özel sektör ayrımıdır: Mimarlar kamuda gelişim ve tasarım fırsatı bulamamaktan, özel sektörde ise yoğun ve esnek mesai süreçleri ve hiyerarşik ilişkilerden şikayetçidir. Özel sektördeki bir sorun da yeni mezun mimarların kendi ofisini kurma imkanını bulamayıp mimarlık ofislerinde uzun yıllar ücretli çalışma durumunda olması; meslek içinde farklı konumlardaki mimarlar arasında kazanç farklılaşmalarının yaşanmasıdır. Benzer bir durum avukatlık mesleği için de tespit edilmiştir (Akbaş, 2015). Esasen son yirmi yılda profesyonel meslekler genişledikçe büro sermayesine sahip olmak önemli bir fark olarak karşımıza çıkmaktadır (Koytak, 2024b).

Bu çalışmada mimarlıkta eğitimden mesleğe geçiş Pierre Bourdieu'nün habitus ve sermaye kavramlarıyla aydınlatılmıştır. Bu çalışmada varılan bulgulardan hareketle mimarlıkta birbirinden farklı yönleri olan habitusların oluşmaya başladığından söz edilebilir. Zahmet ve rekabet ortak paydasında belli bir ortak habitus mimarlar arasında fakülteden mesleğe süreklilik kazanırken; oluşan yeni bağlamda tek tip bir habitus ve tek tip bir sermayenin meslekte geçerliliğini kaybetmekte olduğu da görülmüştür. Bir yanda "prestijli, tasarım tarafı güçlü, simgesel sermayesi yüksek" eski fakültelerin mezunları varken, diğer yandan "sosyal sermayesi düşük, staj deneyimi zayıf, meslekî habitusu teknik ağırlıklı" Anadolu üniversitelerinden mezun mimarlar vardır. Bu durum, çalışma hayatında oluşan yeni hiyerarşiler ve ücretli çalışmanın zorluklarıyla buluştuğunda daha çetrefil bir hal alabilmektedir.

Bu çalışmada kullanılan gömülü teori yaklaşımına dayanarak, güncel durumda meslekte bir *habitus ayrışması* olduğundan bahsetmek mümkün görünmektedir. Mimarlıkta yaşanan habitus ayrışması, sermaye farklarıyla iç içe geçerek yeni kuşak mimarların meslekle ilişkisinde yeni bir dönem açmaktadır.

Nihayetinde, mimarlık eğitiminin kendi içinde farklılaşmasına eşlik edecek şekilde mesleğin çalışma hayatı ve çalışma ilişkileri de çeşitlenmektedir. Çalışmada tespit edilen fakültelerin prestij ve kazanım farklarının yeni kuşak mimarların kariyer ve kazanç örüntülerine; özellikle sınıfsal eşitsizliklerin meslekte yeniden üretimine nasıl etki ettiği kapsamlı nicel verilerle ileri düzeyde analiz edilmelidir. Çalışmamızın işaret ettiği muhtemel bir ileri araştırma konusu da mimarların fakülteden mesleğe geçiş sürecinde yaşadıkları zorlukların meslekle kurdukları ilişkiyi; bu ilişkinin özerklik, yaratıcılık ve etik gibi temel boyutlarını ne ölçüde aşındırdığıdır. Son olarak, bu çalışmada staj yeri bulmak veya ofiste istihdam edilmek noktasında tespit edilen düzenleme boşluklarının meslek dünyasında tetiklediği muhtemel tabakalaşma dinamikleri daha yakından incelenmeli; mimarlık mesleği güncel dönemde büyürken kendi içinde iş ortamı ve iş ilişkileri noktasında yeni kurulan hiyerarşiler tespit edilmelidir.

Kaynakça/References

- Abbott, A. (1988). *The system of professions: An essay on the division of expert labor*. University of Chicago Press.
- Adams, T. L. (2015). Sociology of professions: International divergences and research directions. *Work, Employment and Society*, 29(1), 154-165.
- Akbaş, K. (2015). *Avukatlık mesleğinin ekonomi politiği: Avukatların sınıfsal konumlarındaki değişim* (2. baskı). NotaBene Yayınları.
- Akça, B., Aydın, D., & Halifeoğlu, F. M. (2018). Mimarlık mesleğine ulaşılabilirlikte farklı bir arayış denemesi: Dicle Üniversitesi örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 1147-1158.
- Bayhan, B. (2019). *Simgesel sermaye olarak tasarım: Mimarlık alanında aktörler, süreçler, ilişkiler* [Yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bourdieu, P. (1979). Les trois états du capital culturel. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 30, 3-6.
- Bourdieu, P. (1997). *Méditations pascaliennes*. Editions du Seuil.
- Bourdieu, P. (2015a). *Ayırım. Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* (D. Fırat & G. Berkurt, Çev.). Heretik.
- Bourdieu, P. (2015b). *Devlet üzerine. Collège de France dersleri (1989-1992)* (A. Sümer, Çev.). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2019). *Bir pratik teorisi için taslak. Kabiliye üzerine üç etnoloji çalışması* (N. Ökten, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Bourdieu, P. (2024a). *Devlet soyluları: Büyük okullar ve zümre ruhu* (A. Sümer, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2024b). *Homo Academicus*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (2014). *Varisler: Öğrenciler ve kültür* (L. Ünsaldı & A. Sümer, Çev.). Heretik.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2010). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar* (N. Ökten, Çev.; 4. bs). İletişim Yayınları.
- Burridge, M., & Torstendahl, R. (Ed.). (1990). *Professions in theory and history: Rethinking the study of the professions*. SAGE Publications.
- Charmaz, K. (2002). Qualitative interviewing and grounded theory analysis. İçinde J. Gubrium & J. Holstein (Ed.), *Handbook of Interview Research: Context and Method* (ss. 675-694). SAGE Publications.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. Sage.
- Dent, M., Bourgeault, I. L., Denis, J.-L., & Kuhlmann, E. (Ed.). (2016). *The Routledge companion to the professions and professionalism*. Routledge.
- Erbil, Y. (2008). Mimarlık eğitiminde "Yaparak-yaşayarak öğrenme". *Engineering Sciences*, 3(3), 579-587.
- Ergur, A. (2020). Ustalık ve teknoloji eklemlenmesi: Beceri, deneyim, kesinlik. *Journal of Economy Culture and Society*, Özel Sayı 1, 95-115. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0103>
- Evetts, J. (2011). A new professionalism? Challenges and opportunities. *Current Sociology*, 59(4), 406-422.
- Gür, B. S., Çelik, Z., Yurdakul, S., & Kurt, T. (2017). *Yükseköğretime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Gür, B. S., & Yurdakul, S. (2020). *Yükseköğretime bakış 2020: İzleme ve değerlendirme raporu*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Hanlon, G. (1999). *Lawyers, the state, and the market: Professionalism revisited*. MacMillan Business.
- Hüseyin, Z. (2015). *Mimarın iktidarına eleştirel bakmak* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı.
- İlerisoy, Z. Y., & Aycı, H. (2019). Mimarlık son sınıf öğrencilerinin alan seçimlerine yönelik bir değerlendirme. *JRES*, 6(2), 192-214.
- Kennedy, N. F. (2005). *The Ethos of architects: Towards an analysis of architectural practice in Turkey* [Doktora tezi]. ODTÜ Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Koytak, E. (2022). *Mesleğin dönüşümü: Hekimler ve avukatlar*. Matbu Yayınları.
- Koytak, E. (2024a). Elite lawyers in Türkiye: Educational capital, status hierarchies, and feminization. *Journal of Professions and Organization*, 11(3), 231-247. <https://doi.org/10.1093/jpo/joae006>
- Koytak, E. (2024b). İsim, büro, reklam: Avukatlıkta simgesel sermaye biçimleri. *İnsan ve Toplum*, 14(4), 80-111.
- Köse, A. H., & Öncü, A. (2000). Türkiye’de mühendis-mimarlar: Ekonomik sınıf konumları ve ideolojik oluşumları. *Toplum ve Bilim*, 85, 36-46.
- Nalçakan, H., & Aytuğ, A. (2023). Mimarlık mesleğine kabul süreci: Türkiye için bir model önerisi. *bâb Mimarlık ve Tasarım Dergisi*, 4(2), 182-207.

- Nalçakan, H., & Polatoğlu, Ç. (2008). Türkiye'deki ve dünyadaki mimarlık eğitiminin karşılaştırmalı analizi ile küreselleşmenin mimarlık eğitimine etkisinin irde-lenmesi. *YTÜ Arch. Fac. E-Journal*, 3(1), 79-103.
- Noordegraaf, M. (2020). Protective or connective professionalism? How connected professionals can (still) act as autonomous and authoritative experts. *Journal of Professions and Organization*, 7(2), 205-223. <https://doi.org/10.1093/jpo/joaa011>
- Onur, B. (2019). Mimarın mesleki kimlik algısının boyutları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 151-162.
- Önal, G. (2011). Yaratıcılık ve kültürel bağlamda mimari tasarım süreci. *Uludağ Üni-versitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 16(1), 155-162.
- Özkurt, C. (2018). 1980 sonrası çalışma hayatına başlayan bazı meslek mensuplarının sosyo-lojik açıdan karşılaştırmalı analizi [Doktora tezi]. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saks, M. (2016). A review of theories of professions, organizations and society: The case for neo-Weberianism, neo-institutionalism and eclecticism. *Journal of Professions and Organization*, 3(2), 170-187. <https://doi.org/10.1093/jpo/jow005>
- Sunar, L. (2020). *Türkiye'de çalışma hayatı ve meslekler*. TYAP. [https://tyap.net/me-dia/Calisma_Hayati.pdf](https://tyap.net/media/Calisma_Hayati.pdf)
- Sunar, L., & Kaya, Y. (2018). Türkiye'de değişen sosyo-ekonomik yapı içerisinde mes-lekler. *İçinde Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* (2. bs, C. 2, ss. 3-52). Nobel Akademik.
- Şensoy, G., & Yamaçlı, R. (2015). Disiplinlerarası bir içerik olarak mimarlık. *Düzce Üni-versitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 3(2), 329-339.
- Taş, A., & Özkan Üstün, G. (2025). "Yükseköğretim Program Atlası" verileri teme-linde mimarlık bölümlerinin tercih edilirliliği üzerine bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 544-561. <https://doi.org/10.18506/anemon.1543046>
- Topraklı, Y., & Işıklar Bengi, S. (2020). Mimarlık öğrencilerinin geleceği. *Yapı*, 456, 60-66.
- Turgay, Ö. (2005). *Hands-on building practices in architectural education: METU summer construction practices* (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- YÖK. (2024). *Yükseköğretim İstatistikleri*. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Hilal Aktaş

Lisans eğitimini 2024 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Şu anda İbn Haldun Üniversitesi Sosyoloji Yüksek Lisans Prog-ramı'nda eğitimine devam etmektedir. Akademik ilgi alanları arasında eğitim sosyo-lojisi, çalışma ve meslek sosyolojisi ile köy ve kırsal alan çalışmaları yer almaktadır.

She earned her bachelor's degree in Sociology from Istanbul Medeniyet University in 2024. She is currently pursuing her master's degree in Sociology at Ibn Haldun University. Her academic interests and research areas include the sociology of education, the sociology of work and occupations, and studies on villages and rural areas.

E-mail: hilal.aktas@stu.ihs.edu.tr

Gülsüm Çelik

Lisans eğitimini 2025 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Akademik ilgi alanları arasında kent sosyolojisi, sivil toplum çalışmaları ve meslek sosyolojisi bulunmaktadır. Şu anda bir sivil toplum kuruluşunda görevini sürdürmektedir.

She completed her bachelor's degree in Sociology at Istanbul Medeniyet University in 2025. Her academic interests include urban sociology, civil society studies, and the sociology of occupations. She is currently working at a non-governmental organization

E-mail: gulsumcelik340@gmail.com

Elyesa Koytak

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Doktor Öğretim Üyesi. Lisans eğitimini Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde (2013), yüksek lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde (2017) tamamladı. 2022'de tamamladığı doktora tezi "Mesleğin Dönüşümü: Hekimler ve Avukatlar" başlığıyla kitaplaştı ve 2023'te TÜBA TESEP ödülü aldı. Meslek sosyolojisi, hukuk sosyolojisi, sosyal teori konularında çalışmalarını sürdürmektedir.

Assistant Professor at Istanbul Medeniyet University, Department of Sociology. He completed his undergraduate education at Galatasaray University, Department of Sociology (2013) and his master's degree at Boğaziçi University, Department of Sociology (2017). His doctoral thesis, which he completed in 2022, was titled "Transformation of Professions: Physicians and Lawyers" and received the TÜBA TESEP award in 2023. His studies focus on sociology of professions, sociology of law, and social theory.

E-mail: elyesa.koytak@medeniyet.edu.tr

Yazar Katkıları/Author Contributions

Araştırmanın Tasarımı/ Conceptualization

Yazar-1 (%30) - Yazar-2 (%30) - Yazar-3 (%40)

Veri Toplanması/ Data Curation

Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50) - Yazar-3 (%0)

Araştırma, Veri Analizi, Doğrulama/

Yazar-1 (%40) - Yazar-2 (%40) - Yazar-3 (%20)

Investigation, Analysis, Validation

Makalenin Yazımı/ Writing

Yazar-1 (%35) - Yazar-2 (%35) - Yazar-3 (%30)

Metnin Geliştirilmesi ve Tashihi/ Review & Editing

Yazar-1 (%20) - Yazar-2 (%20) - Yazar-3 (%60)

Fon Destek Bilgileri/Funding Information: Makalenin hazırlanma veya yayınlanma sürecinde herhangi bir fon veya destek alınmamıştır. / *No funds or support were received during the preparation or publication of this article.*

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / *It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.*

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Dergimizde yayımlanan çalışmaların telif hakları yazarlara ait olup, ticari kullanım hakkı dergimize aittir. Çalışmalar CC-BY-NC-ND lisansı ile açık erişim olarak yayımlanmaktadır. / *“Copyright for works published in our journal remains with the authors, while commercial usage rights belong to our journal. The works are published open access under the Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives (CC BY-NC-ND) license.*

Değerlendirme/Reviewers *Two external reviewers:* İki Dış Hakem / *Çift Taraflı Körleme/Double-blind.*

Yapay Zeka Beyanı/AI Disclosure: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / *AI Disclosure No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the authors in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.*

Etik Bildirim/Complaints: bilgi@idealkentdergisi.com

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir/ *There is no conflict of interest in this study.*